

Kavram, Sözcük ve Terim Arasındaki İlişki¹

Duygu KAMACI GENCER²

Hatice ÇİÇEK³

Kavram, Sözcük ve Terim Arasındaki İlişki

Özet

Kavram, sözcük ve terim yabancı ve Türkçe alanyazınında çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu çalışmada kavram, sözcük ve terim ile ilgili alanyazın taraması yapılarak, ilgili ilişki hem dilbilimsel hem de disiplinlerarası bakış açısıyla ele alınmıştır. Çalışmada kavram, sözcük ve terim arasındaki ilişki dört ana başlık altında incelenmiştir. Öncelikli olarak alanyazınındaki tanımlardan hareketle kavram bilişsel, olgusal, düşünsel ve zihinsel olmak üzere dört temel bileşen eşliğinde değerlendirilmiş, ayrıca genel ve özel kavram ayrımı ile kavramlar bütünsel olarak ele alınmıştır. Sözcük de kavram gibi disiplinlerarası biçimde tanımlanarak, dilbilgisinin alt kategorileri ile ilişkilendirilmiştir. Benzer şekilde terimle ilgili de tanım bileşenleri ve terim çeşitlerine yer verilerek kavram ve sözcük arasındaki ilişkiye ayrıntılı biçimde yer verilmiştir. Kavramlar, sözcükler ve terimler arasındaki ilişki, benzerlik ve farklılık olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki dilsel açıdan (gösterge boyutu bağlamında) ortaya çıkan benzerlik ilişkisi diğeri ise işlev açısından (adlandırma, bilgi aktarımı, genelleme, içerik kesinliği, sınırlandırma, mantıksal, iletişimsel bağlamda) ortaya çıkan ilişkideki farklılıklardır.

Anahtar Sözcükler: kavram, sözcük, terim, tanım.

Relationship Between Concept, Word and Term

Abstract

The concept, word, and term have been the subject of various researches both in foreign and Turkish literature. In this study, a review of the literature was conducted regarding the concept, word, and term, and the relevant relationship was examined from both a linguistic and interdisciplinary perspective. The relationship between the concept, word, and term was examined under four main headings. Initially, based on the definitions in the literature, the concept was evaluated in terms of four fundamental components: cognitive, factual, conceptual, and mental. Additionally, a distinction was made between general and specific concepts, and concepts were approached holistically. Similar to the concept, the word was defined in an interdisciplinary manner and associated with subcategories of grammar. Similarly, regarding the term, components of definition and types of terms were provided, and a detailed explanation of the relationship between concept and word was given. The relationship between concepts, words, and terms emerges in two ways: similarity and difference. The first is the similarity relationship that arises linguistically (in the context of the sign dimension), and the other is the differences in the relationship that arise in terms of function (naming, information transfer, generalization, content precision, limitation, logical, and communicative context).

Key Words: concept, word, term, definition.

¹ Bu makale, Hatice Çiçek'in Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç. Dr. Duygu Kamacı Gencer danışmanlığında hazırladığı "Türkçe Dil Bilgisi Alanyazınında Çokterimlilik Sorunu: Terim Sözlükleri Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, duyukamaci@windowslive.com, 0000-0001-7200-2767

³ Yüksek Lisans, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, senanurcicek939@gmail.com, 0009-0006-6236-2850

Makale Geliş Tarihi (Received): 08.05.2024 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 25.06.2024

Giriş

Dilin temel birimleri olan kavram, sözcük ve terim arasındaki ilişkiler, felsefe, sosyoloji, epistemoloji ve dilbilim gibi disiplinler tarafından farklı biçimlerde ele alınmıştır. Kavram, sözcük ve terim arasındaki ilişkinin disiplinlerarası bakış açısıyla ele alınması, bilgi aktarımının doğru bir şekilde yapılması bakımından önem arz etmektedir. Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında, kavram, sözcük ve terim hakkında birbirinden farklı açıklamaların mevcut olduğu görülmektedir. Kuramsal açıdan dağınık bir görünüm sergileyen bu açıklamaların büyük bir kısmı, genel olarak farklılıklar ve benzerlikler üzerine odaklanmıştır. Ancak mevcut açıklamaların yarattığı kuramsal karmaşıklığın giderilmesi için standart bir altyapının oluşturulması gerekmektedir.

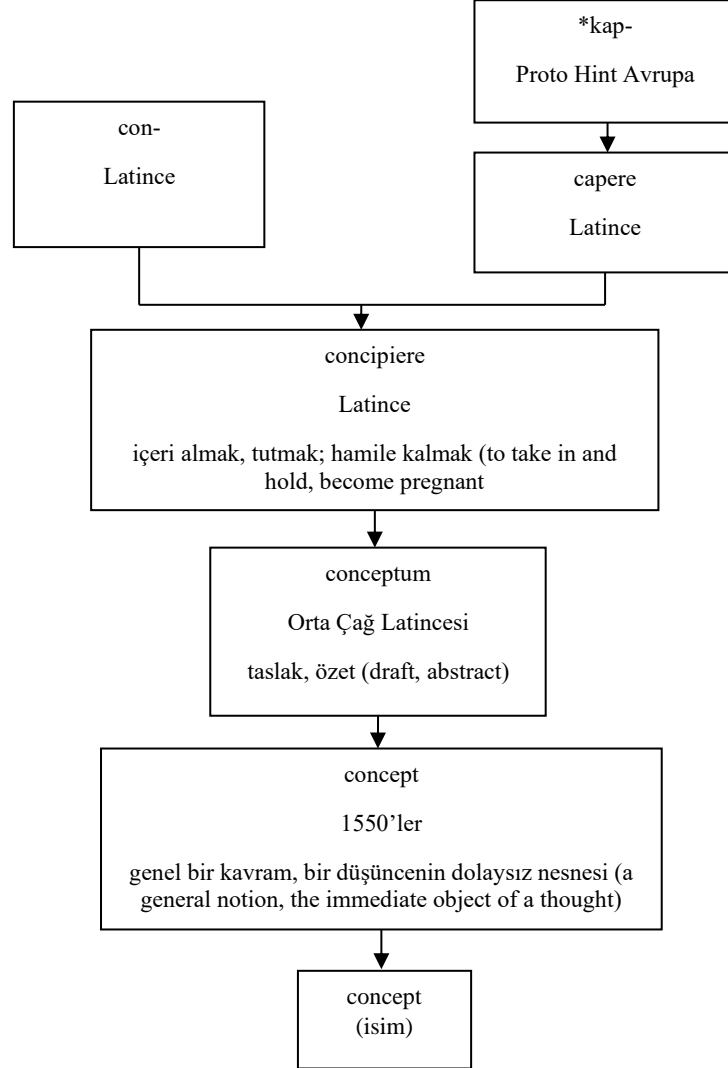
Bu çalışma, kavram, sözcük ve terim arasındaki ilişkiyi dilbilimsel ve disiplinlerarası bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Dilsel dünya ve referans dünyası arasındaki geçişleri sağlayan bu üç unsur, anlam ve iletişim açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Çalışma, bu unsurların kuramsal yapısını ve uygulamalarını derinlemesine analiz etmektedir. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle kavram sınıflandırmaları incelenerek kavramların bilişsel, olgusal, düşünsel ve zihinsel bileşenleri ele alınmıştır. Ardından, sözcüklerin dilbilimsel alt kategorilerle olan ilişkisi ve disiplinlerarası kullanımı değerlendirilmiştir. Son olarak, terimlerin tanımları, bileşenleri ve çeşitleri detaylandırılmış, kavram ve sözcüklerle olan ilişkileri ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Kavram, sözcük ve terim arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ise işlevsel açıdan ele alınmıştır. Alanyazınında yapılan tanımlamalar ve açıklamalar ışığında, bu üç unsur arasındaki ilişkilerin dilsel bağlam ve disiplinlerarası perspektiflerle nasıl şekillendiği ortaya konulmuştur.

1. Kavram Nedir?

1.1. Felsefe ve Mantıkta Kavram

Hem felsefeye hem de mantığa konu olan kavram üzerine düşüncelerini dile getiren Hançerlioğlu (1979), mantık açısından kavramı nesnel gerçekliğin insan zihnindeki gösterimi şeklinde açıklayarak, nesnel gerçeklik ile soyut kavramlar arasında doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşim olduğunu söylemiştir. Hançerlioğlu için kavramın bilinmezliği ve kişiden kişiye farklılık gösterebilmesi nedeniyle felsefi bağlamda kavramın tanımlanması mümkün

değildir (1979: 237-238). Hançerlioğlu'na göre (1979: 236) *kavram*⁴ sözcüğü Türkçede “yakalamak ve içermek” anlamındaki kavra- köküne dayanmakta ve “kavranılmış olanı” ifade etmektedir. *Concept*⁵ (İng.) terimi ise Hint-Avrupa dil grubunun “al-” anlamına gelen (Proto-Hint Avrupa) “kap-” kökünden; (Fr.) *notion* terimi ise Hint-Avrupa dil grubunun “tanı-” anlamındaki (Proto-Hint Avrupa) “gen-⁶” kökünden türemiştir (1979: 236-239).

Şekil 1. Harper diğerlerine göre (2024) İng. concept sözcüğünün etimolojisi⁷

⁴ Hançerlioğlu'na göre concept ve notion terimleri Türkçede sadece *kavram* sözcüğü ile karşılanmaktadır (1979: 236-239).

⁵ Bu çalışmada *kavram* sözcüğü (İng.) *concept* terimi olarak karşılanacaktır.

⁶İlgili kök Online Etymology Dictionary'de (Harper vd. 2024) –gno (bil-) ile ilişkilendirilmiştir.

⁷ Harper vd. (2024)'ten görselleştirilmiştir.

Genel anlamıyla bir düşünceyi tanımlamak ya da ifade etmek üzere kullanılan *kavram* (concept) teriminin geçmişini İlk Çağ felsefesine⁸ kadar götürmek mümkündür. İlk Çağ felsefesi düşünürlerinden Sokrates, Platon, Aristoteles kavramı farklı biçimlerde ele almışlardır. Gökberk (2010: 43) *Felsefe Tarihi* adlı çalışmasında Sokrates'in (MÖ 469-399) kavrama dair düşünce temelli bir açıklama yaptığını ifade eder. Gökberk'e göre Sokrates, düşünme eyleminin kafa yorulacak bir eyleme dönüştüğü zaman genel⁹ (tümel) bir doğruya ulaşabileceğini ortaya koymuştur (2010: 43). Sokrates'e göre, akıl ile düşüncenin nesnel değerine ilişkin, kişilerin üstünde başka bir yasa bulunmaktadır. Bu yasa, karşılıklı konuşma yöntemiyle öğrenme ve öğretme sürecinde, kişiler arasında tartışıldıktan sonra ortaya konulan ortak düşünceyi oluşturur. Bu bağlamda üzerinde uzlaşılan ortak düşünce Sokrates için duyular eşliğinde edinilen algılardan ziyade kavramlardır. Sokrates, kavramın özünün niteliğini ve oluşma biçimini belirleme ile sınırlarını gösterme aşamasında *tanımlama* (İng. definition) ile kesinliği sağlamayı ve güvenilirliği artırmayı amaçladığını ifade etmektedir (2010: 44-45).

Bir diğer İlk Çağ felsefesi düşünürü olan ve felsefesini bilgi üzerine inşa eden (Dürüşken, 2021: 177) Platon (MÖ 427-348) ise Sokrates'in etkisinde kalmakla birlikte, kavram hakkında kendi anlayışını da geliştirmiştir. Gökberk'e göre (2010: 57) Platon, kanıtlanmış bilginin hiçbir zaman dayanağı olmayan bir “doğru san” üzerine kurulamayacağını ifade etmiştir. Bu düşünceyle birlikte Platon “bilginin temeli¹⁰” sorunu ortaya çıkarmıştır (2010: 57). Dürüşken (2021: 177) *Antik Çağ Felsefesi* adlı çalışmasında Platon'un bilgi sorununu “bilginin ne olduğu ve nasıl öğrenildiği” şeklinde açıklamaktadır. Platon, bilgiyi algı ile bir arada değerlendirmiş ve bilgi sayesinde duyularımızla nesnelere algılayabildiğimizi ifade etmiştir (2021: 178). Yani bilгимiz dâhilinde algıların sürekli değiştiğini ve herkesin kabul ettiği ortak bilgidен söz etmenin imkânsız olduğunu ileri sürmüştür (2021: 178).

Moseley (2013) *A'dan Z'ye Felsefe* adlı çalışmasında Platon'a göre duyuların evrensel bilgiyi vermediğini, evrensel bilginin “kesin olarak bilme” şeklinde değil “hatırlama” biçimiyle ortaya çıktığını ifade etmektedir (2013: 212-214). Bu bağlamda Platon, duyuların insanları

⁸ Bu çalışmada *Antik Çağ felsefesi* terimi yerine *İlk Çağ felsefesi* terimi kullanılmıştır. İlk Çağ felsefesi, MÖ 8. yüzyıl ile MS 5. yüzyıllar arasındaki Yunan felsefesi ve Roma felsefesi dönemlerini kapsamaktadır (Gökberk, 2010: 11).

⁹ Aristoteles *tümel* terimi kullanmıştır. Bu çalışmada *tümel* terimi yerine *genel* terimi tercih edilmiştir.

¹⁰ Gökberk'e (2010) göre Platon bilginin temeli sorunu için Sokrates'in kavram felsefesini dikkate alarak çözüm bulmaya çalışmıştır. Sokrates'in kavram felsefesi “bilgiyi nesnenin kavramını belirleme” bağlamında olduğunu ifade etmektedir.

yanılttığını, sanı olan “düşüncelerin gerçek varlıkla” ilişkisi olamayacağını belirtmiştir (2013: 212-214).

Platon için *idea*¹¹ var olan bir şeyi açıklarken zihnimizdeki görünümdür, söz konusu görünüm de bilgidir (Dürüşken, 2021: 181). Platon bu düşünceyi daha sonra derinleştirerek Elealıların¹² (MÖ 515- 480) bilgi ve varlık arasındaki *bağlılık* (İng. correlation) görüşü ile ilişkilendirmiş ve kavramların hem gerçek hem de *dayantı* (İng. hypothesis) oluşturduğunu açıklamıştır (Gökberk, 2010: 57).

Platon için varlıklar arasında “ezeli-ebedi değişmeyen” mutlak bir oran vardır ve doğru bilgi her zaman doğrudur, hiçbir değişikliğe uğramaz; bilgi nesneyi kavramsallaştırır (Dürüşken, 2021: 182). Dürüşken (2021), bu genel kavramlaştırma sürecini “nesneyi gösteren” algıların düşünce ile şekillenmesi sonucunda ortaya çıkmasıyla bağdaştırmıştır (2021: 182). Ayrıca Dürüşken’e göre (2021: 182) Platon için “gerçek ya da doğru bilgi” duyularla değil düşünme yoluyla kavranmaktadır.

Platon ile benzer görüşleri paylaşan Aristoteles (MÖ 384-322) ise gerçek varlığın genel nitelikte olduğunu, kavramın da genelin bilgisi olduğunu dile getirmektedir (Gökberk, 2010: 70). Aristoteles bu noktada Sokrates’in “doğru bilgiye kavramla varılır” düşüncesini benimsemiştir (Gökberk, 2010: 70). Ayrıca Moseley (2013), Aristoteles için kavramların geçerliliğinin ayrı bir dünyada (idealar dünyasında) (2013: 29) değil de “aşağıdan yukarıya doğru” olduğunu ifade etmiştir (Dürüşken, 2021: 29). Genel, “tek tek varlıkların içerisinde” mevcuttur (Dürüşken, 2021: 253). Zihin bu özel varlıklardan (ör. ağaca dair bilgi tek tek nesnelere odundan, keresteden, masadan soyutlayarak elde edilir) “soyutlama” yaparak genele ulaşmaktadır (Moseley, 2013: 29).

Moseley’e göre (2013) Aristoteles için gerçek bilgi genel önermelerle ulaşılan ve uzun bir sürecin ürünü olan bilgidir (2013: 244). Duyularımız eşliğinde elde edilen algılar, işlenip sentezlenerek kavrama dönüşür (Dürüşken, 2021: 244). Bu kavramlardan elde edilen gerçek bilgi, kaynağı duyu verilerinden olan zihinle anlamlı hale getirilen bilgidir. Aristoteles ayrıca doğru bilgiyle “ortak olan duyu” arasında da bağ kurmuştur (Dürüşken, 2021: 244). Bu

---

¹¹ Platon’un alanyazınına kazandırmış olduğu *idea* terimi (Yun.) *idein* eyleminden türemiştir. Platon’a göre *idea* terimi “görülen şey” anlamındadır. Platon *idea* terimi yerine “görülen şey, biçim” anlamına karşılık gelen (Yun.) *eidos* terimini de kullanmıştır. Ayrıca Aristoteles *idea* terimini biçim anlamına gelen (Yun.) *morphé* terimine karşılık kullanmıştır (Dürüşken, 2021: 181).

¹² Elea Okulu İtalya’nın Elea kentinde Parmenides (MÖ 515-460) filozof tarafından kurulmuştur. Zenon (MÖ 490-430), Ksenaphones (MÖ 570-480) temsilcilerinden oluşmaktadır. Elealılar, varlığa dair düşüncelerini tündengimsel akıl yürütme yöntemiyle ele almışlardır. Elealılara göre varlık “değişmez, ezeli-ebedi, bölünmez”dir (Cevizci, 2000: 40).

doğrultuda doğru bilgi (genel geçer bilgi) ortak duyunun bilgisidir. Gökberk (2010: 73) için Aristoteles'in soyut kavramlar oluşturabilme kapasitesi ile tutarlı, açık soyut kavramlar ortaya koyması terim ve kavrama dayalı bilim dilinin ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur.

Matematikçi, mantıkçı, anlambilimci ve analitik felsefeci kimliğiyle tanınan Gottlob Frege (1848-1925) *Kavram-Yazısı* (2019) adlı çalışmasında aritmetiği akıl yürütmeye ilişkilendirmiş, Aristoteles'ten farklı olarak kavramlardan ziyade yargıları temel almıştır. Frege'ye göre düşünmek için “duyusal imlere¹³” ihtiyaç vardır ve imler olmadan kavramsal düşünme mümkün değildir (2019: 155-156). Frege, matematiksel ve mantıksal çerçevede imleri tanımlayarak kavram¹⁴ elde etmekte ve kavramları birbirleriyle ilişkilendirmede dilin yetersiz olduğunu öne sürmektedir. Frege için kavram nesneyi açıklamak amacıyla kullanılmaktadır ve kavram ile nesne arasında fark yoktur (2019: 156-157). Bu bağlamda kavram ve nesne birbirlerinin yerine kullanılabilir. Örneğin *elma* hem kavram hem de nesneyi karşılamaktadır. Kavram ile nesne arasındaki fark ise sadece dil ve anlama sınırlandırılmaktadır.

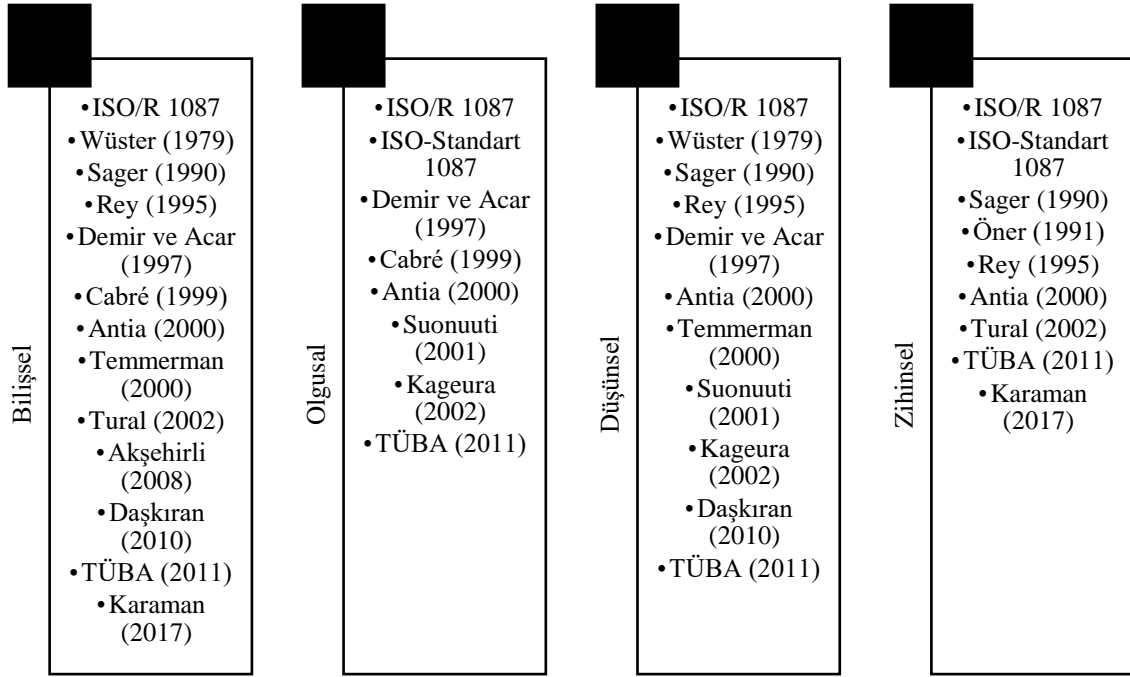
1.2. Kavram Tanımlarının Temel Bileşenleri

Hançerlioğlu (1979) her ne kadar felsefi bağlamda bir kavram (Yun. *logos, horos*; Ar. *mefhum, müdrike, fikir, mânâ, mazmun, hüküm ve kıymet*) tanımının yapılamayacağını ifade etse de dilbilim, *terimbilim* (İng. terminology) ve *sözlükbilim* (İng. lexicography) araştırmacıları çeşitli açılardan kavram için tanımlamalar yapmışlardır. Alanyazınındaki kavram tanımlarından yola çıkarak ilgili tanımları bilişsel, olgusal, düşünsel ve zihinsel olmak üzere dört temel bileşen eşliğinde değerlendirmek mümkündür.

---

¹³ Frege (2019) imleri harflerin temsili ve kendine özgü sembollerin gösterimi olarak ikiye ayırmıştır (2019: 29).

¹⁴ Kavramı tanımlamayan Frege, mantıksal nesneye yakın olan ifadenin tersine, kavrama matematiksel işlevinden ve mantıksal yükleminden yaklaşmaktadır (Rey, 1995: 39).

Şekil 2. Kavram Tanımlarının Temel Bileşenleri

Şekil 2'den yola çıkarak kavramı tanımlayan araştırmacılar, birbirinden farklı tanımlar eşliğinde kavramı açıklasalar da temelde dört ana bileşen etrafında ilgili tanımların kümелendiğini görebiliriz. Sager (1990: 22-23), Cabré (1999: 42) ve Antia (2000: 93) için kavramlar, insan zihnindeki sürecin sistemli bir şekilde soyutlanması (İng. abstraction) yoluyla nesnelere sınıflandırılmasına yardımcı olan unsurlardır. Rey (1995: 32-39) de kavramı soyut nitelikli zihinsel bir düşünce eylemi şeklinde açıklayarak, kavramları zihinsel süreçte nesnelere sınıflandırılması ve tanımlanması için bir akıl yürütme unsuru olarak tanımlar.

ISO¹⁵ ise (akt. Karaman 2017) kavramları terimler yardımıyla ifade edilen, sembollerle birlikte ortaya çıkan düşünsel öğeler olarak tanımlamıştır. Kavramlar tek başına nesnelere zihinsel gösterimi değildir; nesnelere isimler, sıfatlar, fiiller, edat ve bağlaçlar eşliğiyle zihinsel gösterimi sağlamaktadır (akt. Karaman, 2017: 83; Antia, 2000: 96). Bu noktada nesnelere ortak özellikleri soyutlama yoluyla kavramsallaştırılmaktadır.

Suonuuti (2001: 12) için kavramlar birer düşünce birimleridir. Antia (2000: 82) ise bu düşünsel birimleri, biliş, düşünce ve bilgi özelliklerine sahip unsurlar olarak tanımlamaktadır.

¹⁵ Uluslararası Standartlar Teşkilatı (International Organization for Standardization), kısaltması ISO olan merkezi Cenevre'de kurulan uluslararası teşkilat 170 ulusal standart kuruluşunun üyeliğiyle bağımsız, sivil toplum kuruluşu olan uluslararası bir kuruluştur.

Kavrama Suonuuti (2001) ile benzer noktalardan yaklaşan Temmerman (2000: 19) için kavram, nesnede var olan kendine özgü özellikleri kapsayan düşünce birimleridir.

Akşehirli (2008) dilin özelliklerini içererek zihnin unsur niteliğine sahip olan kavramları, nesnelerin ortak özelliklerinin ortak ad altında toplanması şeklinde yorumlar (2008: 3). Kavramlar iletişimi sağladığı için kavramsallaştırma sürecinin unsurlarıdır (2008: 3). Kavrama bilişsel açıdan yaklaşan Tural (2002) ise adlandırma aşamasından farklı olarak kavramı, zihnin çalışmasını, düşünmesini sağlayan, hem de karar vermeye yönlendiren anahtar sözcükler olarak açıklar (Tural, 2002: 62). Daşkiran (2010: 4) ve Karaman (2017: 82) için kavramlar, anlamlandırdığımız şeyleri zihnimize belirgin hale getiren “zihinsel objeler”dir.

Kavramın zihinsel yönüne vurgu yapan Öner (1991: 16), kavramı genel bir düşünce ve nesnelerin zihindeki tasavvuru olarak tanımlar ve kavramların özelliklerinin genel olduğunu, nesnelerin belirli özellikleri taşımadığını belirtir (1991: 18). Ayrıca, Öner (1991), kavramların genel bir düşünce ürünü olduğunu söylese de nesnelerin belirli özelliklerinden bağımsız olarak kavramları değerlendirmenin mümkün olamayacağını dile getirir. Çünkü nesnelerin özellikleri belirli bir sınıflandırma sonucunda ortaya çıkan kavramlar sistemini oluşturmaktadır. Örneğin *insan* kavramı belli bir insana işaret etmez, bütün insanlar, insan sözcüğünün içerisine dahil olmaktadır. Kavramların ayrışması, sınıflandırılması nesnelerin özelliklerine bağlıdır (Öner, 1991: 18). Nesnelerin özellikleri bağlamında Sager (1990: 24), nesnede var olan ya da var olması istenilen özelliklerin dışında gözlemlenebilen sıradan özelliklerle birlikte temel özelliklerin de bulunduğunu ifade etmiştir.

Cabr  (1999: 42) ve Kageura (2002: 10) kavramların bir dizi özellikten oluştuğunu söylerken Antia (2000: 96) ve ISO için (akt. Antia, 2000: 93) kavram, nesnenin bütün özelliklerini kapsar. Fakat Sager’e göre (1990) kavram, sadece temel özelliklerin vurgulaması noktasında diğerlerinden farklıdır.

Kavramlar sistemi içinde kavramı bir bütün olarak değerlendiren Cabr ’ye (1999: 42) göre, kavramın özgün ve tekil nesnelere tarafından paylaşılan özelliklerinin, kavramı belirleyen bütün özellikler olduğunu düşünmek daha yerinde bir yaklaşımdır. Kavramları soyut birimler olarak niteleyen Kageura (2002:10), kavramın temel özellikleri olarak somut özelliklerin kabul edilmesi, onun soyut birim olarak algılanmasının önüne geçmektedir.

Cabr  (1999: 42) kavrama dair özellikler sayesinde düşüncemizi yapılandırdığımızı ve insanlarla bu şekilde iletişim kurduğumuzu dile getirmiştir. Antia da (2000: 82) kavramın özelliklerini aktarırken onun iletişimsel yönüne vurgu yaparak, kavramın soyut ve somut

özelliklerinin dilin sosyo-kültürel etmenlerinden etkilendiğini de belirtir (2000: 82). Cabré (1999) ve Antia (2000) ile benzer tanımı yapan Wüster (akt. Karaman, 2017)), kişilerin nesneden algıladıklarının ortak olmasından yola çıkarak kavramı düşünsel öge olarak bilince yerleşen, nesneyi anlamlı hale getirerek iletişim kurmak için kullanılan birim olarak tanımlar (akt. Karaman, 2017: 83).

Kavram üzerine araştırmacıların söylediklerinden farklı olarak çeşitli sözlüklerde de maddebaşı olarak kavram benzer ifadelerle tanımlanmıştır. Demir ve Acar (1997), *Sosyal Bilimler Sözlüğü* adlı çalışmada kavramı “nesnelerin ortak özelliklerini” temsil eden ve bu özellikler arasındaki ilişki hakkında düşünce ifade eden sözcükler veya sözcük gruplarından oluşan soyut ifade şeklinde tanımlamaktadır (Demir ve Acar, 1997: 130-131). Hançerlioğlu (1979), *Felsefe Sözlüğü* çalışmasında kavram sözcüğüne “düşünceyle kavranılan” anlamında madde başı olarak yer vermektedir (Hançerlioğlu, 1979: 236). Kavram tanımı yapan bir diğer kaynak TÜBA (2011) *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*'nde kavram, "ortak özellikleri taşıyan dizi olgu, tasarım, düşünce, zihinsel sembol" olarak yer almıştır (TÜBA, 2011: 687).

Alanyazınındaki tanımlardan yola çıkarak kavramı, “şey¹⁶”leri tanımlama, adlandırma ya da sınıflandırmada kullanılan zihinsel, bilişsel ve düşünsel sürecin ürünü olan soyut tasarımlar olarak tanımlamak mümkündür.

1.3. Kavram Sınıflandırması

Soyut tasarımlar olarak farklı zihinsel, bilişsel ve düşünsel süreçlerin ürünü olduğu için kavramları farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Araştırmacılar her ne kadar kavram kategorizasyonu noktasında birbirlerinden ayrılırsalar da temel olarak kavram kategorileri genel ve özel ayrımı ile şekillenmiştir.

Öner (1991), *Klasik Mantık* adlı çalışmasında kavram çeşitlerini mantık açısından ikiye ayırır: *birbiri ile ilişkileri bakımından kavramlar* ve *tek tek ele alınışları ile ilgili kavramlar*. Birbirleri ile ilişkileri bakımından kavramlar *özel kavramlar* ve *ilintisel kavramlar* olarak iki alt başlığa ayrılabilir. *Tek tek ele alınışlarına göre kavramlar* ise kendi içinde *tümel*, *tekil* ve *tikel kavramlar*, *soyut ve somut kavramlar*, *kolektif ve distribitif kavramlar*, *müsbet* (pozitif) ve *menfi* (negatif) kavramlar şeklinde alt başlıklara ayrılmaktadır (1991: 18-20).

---

¹⁶ John Condon (1995) *Kelimelerin Büyülü Dünyası* adlı çalışmasının 'Sembolik Dönüşüm' başlıklı bölümünde, sözcükler ve şeylerin birbirine bağlılığı bağlamında antropolog Dorothy Lee'nin görüşlerine yer verir. Lee, Kızılderili dillerinden yola çıkarak, sözcükler ve şeylerin ayrı olmadığını savunur. Ona göre, şeyler kavram olmadan önce sembolleştirme yoluyla kavramlaşır (1995: 77-79).

Şekil 3. Kavram Çeşitleri (Öner, 1991)¹⁷

Öner'e göre (1991) tek tek ele alındığı zaman *tümel kavram*, bir bütün içindeki genel kavrama; *tekil kavram*, bir bütün içindeki tek özel kavrama; *tikel kavram* ise bir bütünün içindeki bir parça veya kısmı karşılamaktadır (ör. şehir, tümel; Ankara, tekil; bazı şehirler, tikel). *Somut kavram*, beş duyu organlarıyla (görme, duyma, dokunma, tatma, koklama) algılanabilen kavramlar; *soyut kavram* ise beş duyu organlarıyla (görme, duyma, dokunma, tatma, koklama) algılanamayan kavramlardır (ör. insan, somut; insanlık, soyut).

Kollektif kavram, bireyler tarafından bir araya gelerek oluşturulan kavramlar iken (*topluluk kavramları* da denebilir); *distribütif kavram* ise topluluğu oluşturan bireyleri ifade eden kavramlardır (ör. meclis, ordu, kolektif; insan, asker, distribütif). *Müsbet (pozitif) kavram*, kavramı ifade eden özelliğin nesnede bulunması; *menfi (negatif) kavram*, müsbet kavramın karşıtı olarak kavramı ifade eden özelliğin nesnede bulunmamasıdır (ör. Ahmet kavramını karşılayan *insan* özelliğinin Ahmet'te bulunması müsbet; at kavramını karşılayan *insan* özelliğinin atta bulunmaması menfi). Müsbet ve menfi¹⁸ kavramlar arasında bir karşıtlık ilişkisi söz konusudur.

Diğer taraftan Öner'in (1991) birbiri ile ilişkileri bakımından kavramları *özsel kavram*, "bir kavram başka bir kavrama yüklendiğinde yüklenen kavram yüklenilenin özünde" olması;

¹⁷ Öner'den (1991: 18-20) görselleştirilmiştir.

¹⁸ Öner'e göre, İngiliz mantıkçı De Morgan, kavramların hem müsbet hem de menfi anlamlar taşıdığını ve bu kavramlar arasındaki ilişkide karşıtlığın söz konusu olduğunu belirtmiştir. Müsbet kavram, nesnede kavramın özelliğinin bulunması yani olumlu kavramı; menfi kavram ise nesnede kavramın özelliğinin bulunmaması yani olumsuz kavramı ifade eder. De Morgan, kavramlar arasındaki ayrımı olumlu kavram ve olumsuz kavram olarak ortaya koymuştur (1991: 19).

ilintisel kavram, “bir kavram başka bir kavrama yüklendiğinde yüklenen kavram yüklenilenin özünde” olmaması durumudur (ör. insan akıllı önermesinde *insan* kavramına başka bir kavram olan *akıllı* yüklenerek, yüklenilen insanın kavramının özünde var olması özsel kavram; hayvan akıllı önermesinde *hayvan* kavramına başka bir kavram olan *akıllı* yüklenerek, yüklenilen hayvan kavramının özünde var olmaması ilintisel kavram) (Öner, 1991: 18-20).

Kavramların bağımsız olgular olmaması ve diğer kavramlarla ilişkili olması (Suonuuti, 2001: 14) nedeniyle kavramları dilbilimsel bağlamda da farklı alt başlıklar eşliğinde sınıflandırmak mümkündür. Karaman (2017) *Terimbilimi* adlı çalışmasında sadece iki tür kavram sınıflandırmasından bahsederek, *özgün kavram* (İng. individual concept) tek bir nesneyi işaretleyen kavram iken *genel kavram* (İng. general concept) birbirine benzeyen nesnelere kavramsallaştırılmasına karşılık gelmektedir (Karaman, 2017: 82).

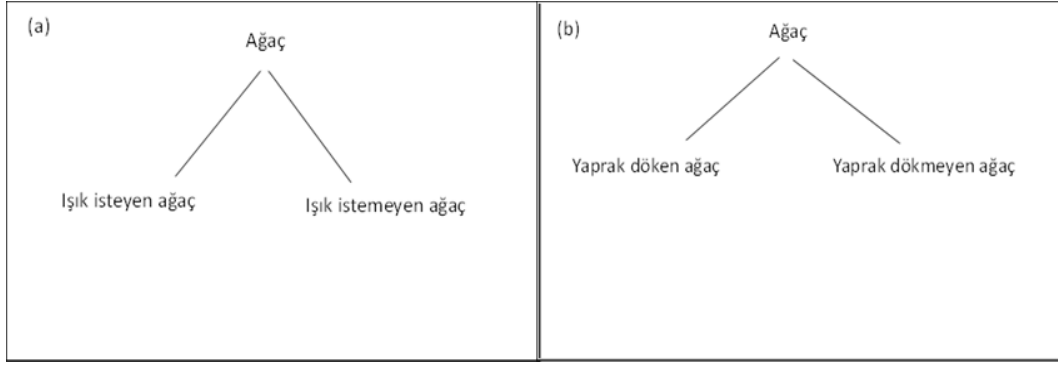
Başka bir kavram sınıflandırma girişimi ise COTSOES¹⁹ tarafından yapılmıştır. COTSOES (2002: 14) jenerik ilişki kuran kavramları *özel* (İng. specific) ve *genel* kavramlar olarak ele alırken; ontolojik ilişki (parça-bütün ilişkisi gibi) kuran kavramları üst kavram (İng. superordinate) ve alt kavramlar (İng. subordinate) başlığı altında ele almıştır. COTSOES (2002) kavram ilişkisi bağlamında kavram türleri kendi içinde kavram sistemine ve kavram alanına sahip olduğunu belirtmektedir. Yani kavramlar birbiriyle parça bütün ilişkisi içerisinde.

Pavel ve Diane'nin (2001: 116-117) *Handbook of Terminology* adlı çalışmasında kavramlar arasındaki ilişki yine genel ve özel kavram çerçevesinde ele alınmıştır. Genel kavramlar bütünü ifade ederken, özel kavramlar ise parçaları işaretlemektedir. Pavel ve Diane'nin (2001) yapmış olduğu *özel kavram* ve *genel kavram* sınıflandırmasında belirttiği kavramlar arasındaki ilişkiye benzer üçüncü bir sınıflandırma da Suonuuti (2001) tarafından yapılmıştır.

Suonuuti (2001) *Guide to Terminology* adlı çalışmasında kavramı *genel kavram* ve *tekil kavram* (İng. single concept) olarak ikiye ayırmıştır. Suonuuti için (2001) *genel kavram* “nesnelerdeki ortak özelliklerin” kavramda yer alması iken *tekil kavram* ise “tek bir nesneyi” karşılar (2001: 12). “Pratik amaçlar doğrultusunda kavram sistemleri ve kavram arasındaki” ilişkiyi de *genel* (İng. generic), *parçalı* (İng. partitive) ve *ilişkisel* (İng. associative) olarak üçe ayırır (2001: 14). Kavramlar, kavram sistemindeki ilişkilerin, ilişkisel nesne özelliklerinin toplamından oluştuğunu belirtmektedir (2001: 14).

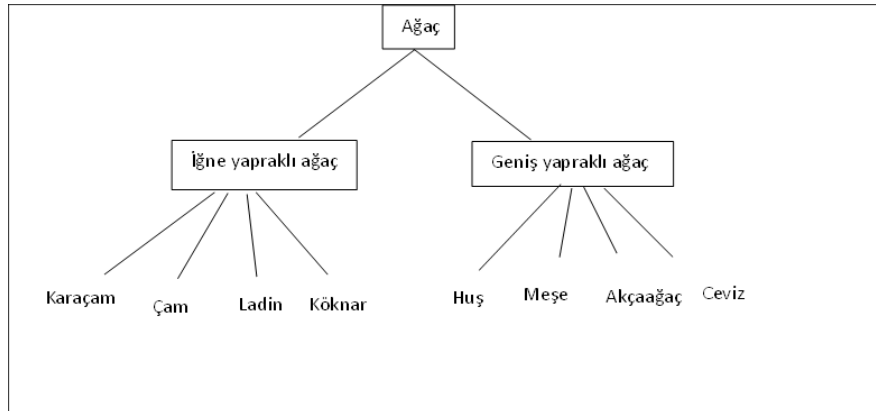
¹⁹ COTSOES, terminoloji alanında çalışma yürüten kuruluştur. 1982 yılında Bern’de faaliyetlerine başlamıştır. COTSOES 22 farklı ülkeden üyelere sahiptir. Çeviri, tercüme, terminoloji ve dil teknolojisi konularında araştırma yapmaktadır (COTSOES, 2002: 6-9).

Şekil 4. İki Tek Boyutlu Genel Kavram Sistemi (Suonuuti, 2001: 15)

Şekil 4.'teki genel kavram sistemini daha kesin bir şekilde anlamak için kavram ilişkilerini irdelemek gerekmektedir. Çünkü kavramlar ifade edilen diğer kavramlarla birbirlerine bağlı ilişkileri gösterirken ilişkiler arasında da anlam karmaşasına sebep olmaktadır.

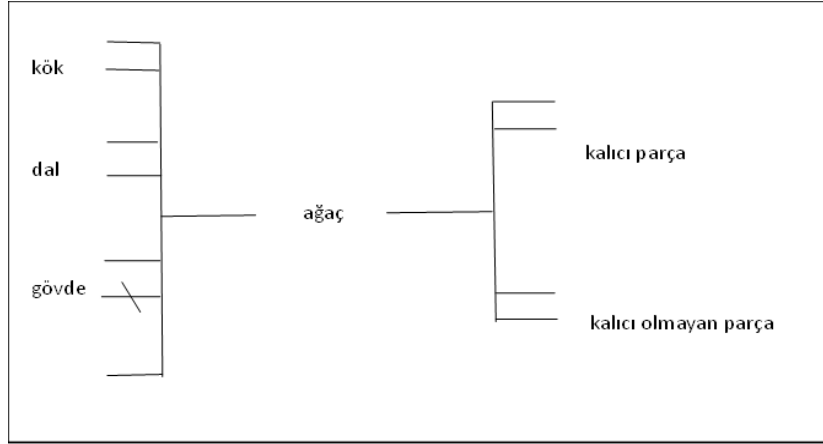
Suonuuti için (2001) nesnelar kümesi (a) ve (b) şekildeki ağaç örneği ile açıklanabilir. Alt kavramın (ışık isteyen ağaç, ışık istemeyen ağaç, yaprak döken ağaç, yaprak dökmeyen ağaç) uzanımı üst kavramdır. Ayrıca nesneların kavram ilişkilerinde ağacın alt kavramlarında (ışık isteyen ağaç, ışık istemeyen ağaç, yaprak döken ağaç, yaprak dökmeyen ağaç) benzerlikler veya farklılıklar olabilmektedir. Bütünü oluşturan üst kavram, bütünün parçası ise alt kavramdır. Alt kavram, nesneların özellikleri hakkında bilgi içermektedir. Üst kavram, alt kavramdan daha geniş uzanım ilişkisinin olduğunu göstermektedir (Suonuuti, 2001: 14-17).

Şekil 5. İlişkisel Kavram Sistemi (Suonuuti, 2001: 15)

Suonuuti (2001) genel kavramın (ağaç kavramının) altında, çeşitli (iğne yapraklı ağaç, geniş yapraklı ağaç) anlamsal özelliklere göre özel kavram kategorilerine yer vermiştir. Özel kavramlar (iğne yapraklı ağaç, geniş yapraklı ağaç) bütünü işaret eden genel kavramın alt kavramını oluşturmaktadır. Özel kavram da esasen alt kavramlardan oluşan bir üst kavramdır. Özel kavram, alt kavramlar (karaçam, çam, ladin vb.), iğne yapraklı ağaç ve geniş yapraklı ağaç sınıflandırmasının özelliklerine göre üst kavramın, alt kavramlarını parçalara ayrılarak, bilgi

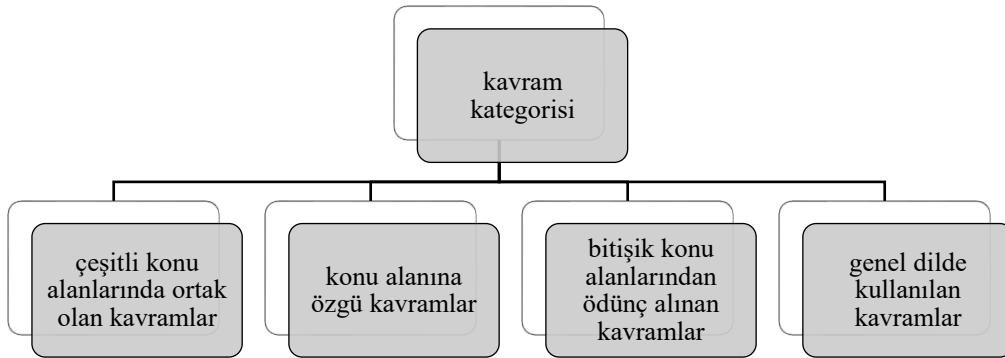
sınıfına mantıksal bir akıl yürütme yolu da oluşturmaktadır. Kavramların kendi arasındaki ilişki, kavram sistemindeki bütünün parçaları ile ilgilidir. Şekil 5.'te de görüldüğü gibi kavramlar birden fazla alt kavram birimlerine ayrılmaktadır (2001: 15).

Şekil 6. Çok Boyutlu Parçalı Kavram Sistemi (Suonuuti, 2001: 18)

Şekil 6.'da parçalı kavram sistemi, üst kavramın bütünü olan ağacın parçalarıyla (kök, dal, gövde gibi) ilişkili, birer dizi halinde parçalı alt birimlerden oluşur. Şekil 6.'daki parçalı kavram sistemindeki üst kavram olan ağacın kalıcı ve kalıcı olmayan parçaları benzerlik ya da farklılık bakımından ilişki içindedir (Suonuuti, 2001: 17).

Ayrıca Suonuuti (2001) kategorik bakımdan kavramları konularına göre dört başlığa ayırmıştır. Suonuuti'ye göre (2001: 35) kavram kategorileri, kavramın hangi türe dahil edilip veya edilmeyeceğinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır.

Şekil 7. Kavram Kategorisi (Suonuuti, 2001)²⁰

Hem felsefe hem mantık hem de dilbilim alanyazınında araştırmacılar kavramları kategorize ederken farklı yöntemler izlemişlerdir. Bu noktada kavramları bütüncül olarak *genel ve özel kavram* ayrımı ile sınıflandırmak mümkündür.

²⁰ Suonuuti'den (2001: 35) görselleştirilmiştir.

2. Sözcük Nedir?

Dilbilimciler tarafından geçmişten günümüze *sözcük* (İng. word) çalışmaları anlambilimsel, sözlükbilimsel, sözcükbilimsel temelli olsa da sözcük çoğunlukla biçimbilimsel bakış açısıyla ele alınmıştır. Biçimbilimsel bağlamda *sözcükbirim*²¹ (İng. lexeme, lexical item) olarak da adlandırılan sözcükler, dilbilgisinin temel kavramlarından biridir (Kamacı Gencer, 2021: 194).

Sözcükler dilbilimin tüm alanlarında temel unsur olarak yer aldığı için akademik çalışmalarda ve başvuru kaynaklarında farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Dilde “bildirişme” dizgesi olan sözcük, Antik Çağ dönemlerinden bu yana üzerinde inceleme yapılan unsur olarak değerlendirilmektedir (Aksan, 1987: 17). Aksan’a göre Antik Çağ filozoflarından olan Aristoteles (MÖ 384-322) sözcüğü, “en küçük anlamlı” unsur olarak kabul etmektedir (Aksan, 1987: 17-18). Bir Antik Çağ filozofu olan Platon (MÖ 427-348) ise *Kratylos* adlı çalışmasında sözcükler ile nesnelere arasında ses bağlamında uygunluğun olduğunu belirtmiştir (Aksan, 1987: 22).

17. yüzyılda dilbilimci Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) sözcüklerin bazı “işaretlerden” meydana geldiğini, zihni düşünmeye yönlendirenin bu işaretler olduğunu ve “nesnelere yerine de işaretlerin” konulduğunu ifade etmiştir (Aksan, 1987: 22). Böylelikle sözcüğün dil ve düşünce arasında köprü kurduğu söylenebilir.

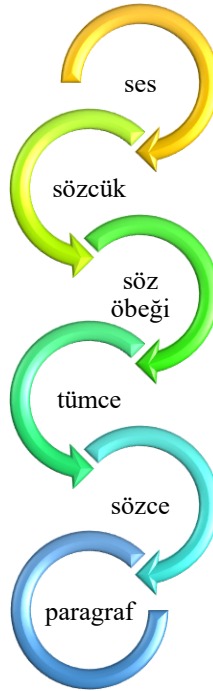
Dilbilimci Saussure (1857-1913) yapısalcılık öğretisi düzleminde sözcüğü “dilsel belirti” olarak ele almıştır (Saussure, 1985: 17). Saussure (1985) için *dil* (language) ve *söz* (parole) biçiminin birleşimi sonucunda sözcük anlamlı hale gelmektedir (Saussure, 1985: 16-17). Saussure'e göre (1985) sözcüklerin söylemde belirtilmesi ve ortaya konulması son derece imkansızdır. Ancak kavramın sözcüklere bağlı olarak açıklandığını sözcükler sayesinde dile getirildiğini vurgulamıştır (1985: 16-17). Yalnız Saussure (1985) “olguları tanımlamak için sözcüklerden yola çıkmanın” yanlış bir metot olduğunu öne sürmüştür (Saussure, 1985: 16). Bu doğrultuda Saussure olgular ile sözcüklerin ayrımını açıklayarak, sözcüklerin değil olguların tanımını yapmıştır.

“Söz bireysel bir istenç ve anlık edimidir. Bu edimde: 1. Konuşan bireyin, kişisel düşüncesini anlatmak için dil düzgüsünü kullanmasını sağlayan birleşimleri; 2. Bu birleşimleri dışa iletmesini sağlayan anlalsal-fiziksel düzeneği birbirinden ayırmak gerekir” (Saussure, 1985: 16).

²¹ Vardar ise *sözcük* terimine karşılık *sözlüksel birim* terimini kullanmıştır (2005: 19).

Geleneksel dilbilgisinin "en gözde birimi olan" sözcükler, Lyons (1983: 178) için seslerin bağlaşımı yoluyla oluşan dilbilgisel birimlerdir (1983: 56). Sözcükler, farklı anlamlar barındırabilen (1983: 56) "soyut varlıklar"dır (1983: 69). Kazazoğlu (2009) da sözcüğün, sözlük anlamından başka bir de biçimsel anlamından yani "tümcedeki öteki sözcüklerle olan anlam ilişkisinden" söz etmiştir (2009: 17). Bu bakımdan söz konusu tanım Kazazoğlu'na göre bazı sözcükler için geçerli olmadığını açıklamıştır (2009: 17) (ör. terim sözcük ama tümce de anlamlı ve sınırlıdır).

Erkman Akerson (2007) sözcükleri anlamlı en küçük öge olarak tanımlasa da sözcükler tümceyle birlikte bir bütün olarak anlamlı hale gelmektedir. Yani dilin yapısında seslerden sözcük, sözcüklerden öbek, öbeklerden tümce, tümcelerden sözce, sözcülerden de paragraflar oluşmaktadır (ses<öbek<sözcük<tümce<sözce<paragraf). Atabay vd. (1983: 15) de sözcüğü sözlü ve yazılı ayrımı eşliğinde ele alırken, sözcüğü sözlü dilin yazıya geçirilmesi esnasında kullanılan ve seslerden oluşan birim olarak tanımlarlar.

Şekil 8. Dil yapısında sözcüğün düzlem boyutu

Aksan (1987) sözcük hakkında ortak tanım görüşüne varılmadığını belirtse de sözcük için üzerinde uzlaşılabilir tanım yapmak mümkündür. Bu doğrultuda dilbilimsel ve dilbilgisel bağlamda sözcük, *fiziksel dünyayı anlamlandıran, iletişim dizgesi olarak nesne-kavram arasındaki ilişki kurarak kavramları somutlaştıran, seslerin birleşimi ile oluşan, anlamlı en temel dilsel birim/işarettir.*

3. Terim Nedir?

Terim (Lat. *terminus*, Ar. *Istilah*, Rus. *Termin*, İng. *term*, Fr. *terme*) “sınırlılık, son” anlamına gelen Latince *terminus* kökünden türemiştir (Özdemir 1973: 17; Dilâçar, 1982: 147-148; Göktolga, 2004: 108; Akşehirli, 2008; Zülfikar 2011: 20; Minsafina, 2020). “Genel ve sıradan sözcüklerden başka” anlamına gelen terim, Türkçede Cumhuriyet dönemindeki dilde sadeleşme hareketine kadar *istilah* sözcüğü ile karşılanmıştır (Pilav, 2008: 268; Kazazoğlu, 2009; Zülfikar 2011: 20). Türkçe terim sözcüğü Latince “terminus” sözcüğüne benzetilerek türetilmiş; “derlemek, toplamak, bir araya getirmek, derli toplu kılmak” eylemlerinin eski biçimi “ter- (der-)” eylemine “-im” biçimbirimi getirilerek türetilmiştir (Göktolga, 2004: 108; Pilav, 2008: 268; Kazazoğlu, 2009; Zülfikar 2011: 20).

Terim üzerine araştırmacıların ifade ettiklerinden farklı olarak çeşitli sözlüklerde de maddebaşı olarak terim benzer biçimlerde tanımlanmıştır. Terim sözcüğü için Demir ve Acar’ın (1997: 220) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*’nde, Hançerlioğlu’nun (1979: 382-383) *Felsefe Sözlüğü*’nde, Çotuksöken’in (1992: 186) *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*’nde, TDK’nin (2011: 2330-2331) *Türkçe Sözlüğü*’nde ve TÜBA’nın (2011: 1128) *Türkçe Bilim Terim Sözlüğü*’nde *istilah* sözcüğüne karşılık “özel anlamları karşılayan”, “belirli bir alana ait” olan ve “uzmanlaşmış kişilerin kullanımı” şeklinde tanımlamalar yapılmıştır. Bu sözlüklerden farklı olarak Kocatürk’ün (1986) *Açıklamalı Tıp Terimler Sözlüğü* adlı çalışmasında *terim* sözcüğü Latince *terminus* kökünden yola çıkarak “sınır son” anlamında kullanılmıştır (1986: 765).

3.1. Terim Tanımlarının Temel Bileşenleri

Her araştırmacının kendine ait bir terim açıklaması vardır. Bu açıklamalar terimler hakkında genel düşünce içermekle birlikte terimlerin özelliklerini de ayırtmaktadır. Alanyazınındaki terim tanımlarını incelediğimizde öncelikli olarak terimlerin **kavramsal, anlamsal, biçimsel, bilimsel ve iletişimsel özellikler** bakımından tanımlandığını görebilmekteyiz.

Şekil 9. Terim Tanımının Temel Bileşenleri

Terimlerin **kavramsal özellikleri** bağlamında Özdemir (1973: 11) olmak üzere birçok araştırmacı için (Dilâçar, 1982: 143; Tarikdaroglu, 1994; Cabré, 1999: 39; COTSOES, 2002: 14; Kageura, 2002: 30; Özkul, 2003: 238; Şahin, 2006: 124-125; Alberts, 2006²²; Pilav, 2008: 268; Kültürel, 2009: 2379; Daşkiran, 2010; Zülfikar, 2011: 20; Yavuz ve Gürlek, 2012: 3237; Kahraman, 2017: 138; Minsafina, 2020; Salgado, 2021) terimler, “özel kavramları karşılayan” sözcükler olarak tanımlanmaktadır. Terim, belirli bilim alanındaki “kavramların adları” olarak nitelendirilmektedir (Kahraman²³, 2017: 138; Minsafina, 2020; Salgado, 2021).

Kimi araştırmacılar da (Göktolga, 2004: 103; Koçak, 2005) belirli bir “bilgi” alanına ait özel “kavramları adlandıran” sözcük olarak terimi tanımlamaktadır. Felber (1984: 2) ve Koçak (2005) terim tanımı için belli bir alana ait sözcüğü karşılayan “geleneksel sembol” karşılığını kullanırlar. COTSOES’e göre (2002) terim, “fiziksel” ve “soyut nesnelere” tanımlanmasını sağlayan özel tanımlardır (COTSOES, 2002: 13). Başkan’a göre (1974) terim, “özet tanım” niteliği taşımaktadır (Başkan, 1974: 173).

Terimlerin kavramsal özelliğini ön plana çıkaran araştırmacılarından Kageura (2002:10-30) ve Minsafina (2020), terimleri belirli alan içinde kullanılan sözcükleri temsil eden “sözlüksel ve bireysel bir birim” olarak tanımlarlar. Kageura (2002: 12) ve Antia (2000: XV) için terimler, kavramsal özelliğe ve somut bir gerçekliğe sahip olması bakımından da belirli alanlardaki iletişimi sağlayan “işlevsel sözcük öğeleri”dir.

Cabré (1999: 82) ve Felber (1984: 2) terimlerin, biçimbilimsel, anlambilimsel ve işlevsel olmak üzere üç açıdan da incelenebileceğini belirtmektedirler. Cabré (1999: 80-82) işlevsel açıdan dilbilgisel kategorilerin “dilsel ortamda dağıtım halindeki söylemde terimler ile birlikte bulunduğunu ifade eder. Cabré’nin (1999) ile benzer biçimde Alekseeva (1998: 15-32)

²²Alberts, M. (2006). Lexicography and Terminography. http://www.termnet.org/english/projects/TermTrain_Presentations.Php adresinden 27 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

²³ Kahraman (2017) *terim* sözcüğü karşılık *terim söz* terimini kullanmıştır.

Alekseeva (1998) kavramsal, anlamsal ve biçimsel özelliklerini içerisinde bulunduran ve anlamsal yoğunlaşmaya sahip olan terimleri bilişsel ve dilsel birim olarak tanımlamaktadır. Alekseeva (1998: 10) terimleri sadece çok boyutlu değil aynı zamanda “çelişkili çalışma nesnesi” olarak da değerlendirmektedir.

Terimlerin anlamsal özellikleri bağlamında Zülfikar (2011: 20) başta olmak üzere birçok araştırmacı için (Özdemir,1973: 11; Başkan, 1974: 173; Cabré, 1994: 590-595; Şahin, 2006: 124-125; Kageura, 2002: 14; Pilav, 2008: 268; Kazazoğlu, 2009; Ergenekon, 2015; Karaman, 2017: 93; Minsafina, 2020) terimlerin anlamları “dar”, “sabit”, “açık” ve “kesin”dir. Zülfikar, (2011) terimlerin “açık” ve “kesin” olmasına rağmen tanımlarının dinamik olmasının tartışmaya neden olduğunu ifade eder (Zülfikar, 2011: 20). Cabré (1994: 590-593) ise terimi, tanımlarken “anamlı anlam” ve sadece “özel bir alana ait” sözcük ifadelerini kullanır. Birçok araştırmacı için (Özdemir, 1973: 11; Cabré, 1999: 39; Kageura, 2002: 12; Özkul, 2003: 238; Koçak, 2005; Şahin, 2006: 126; Alberts, 2006; Pilav, 2008: 268; Akşehirli, 2008: 61-62; Zülfikar, 2011: 20) terim, anlamları kişiden kişiye değişmeyen özel sözcüklerdir. Bu bağlamda terimler tek ve özel anlamlı sözcüklerdir (Özdemir, 1973: 11; Akşehirli, 2008; Kazazoğlu, 2009; Daşkiran, 2010; Yavuz ve Gürlek, 2012: 3235; Ergenekon, 2015; Minsafina, 2020). Akşehirli (2008: 158) bir terimin tek anlamlı olduğu için tek tanımının olması gerektiğini ifade eder. Anlamsal bağlamda terimler gösterenleri tek, anlamları sıkıştırılmış olarak da tanımlanmaktadır (Pilav, 2008: 268; Kazazoğlu, 2009).

Terimlerin biçimsel özellikleri çerçevesinde Alekseeva (1998) terimlerin tanımlarının dinamikliği bağlamında üç ana unsurdan bahseder. Bu ana unsurlar “ikincil, uzlaşımsal ve dilsel işaretler”dir (Alekseeva, 1998: 42). Biçimsel bağlamda terimler sözcüklerdir (Özdemir, 1973: 11; Cabré, 1994: 596; Cabré, 1999: 82; Alberts, 2006). Bu özellik doğrultusunda Cabré, (1999: 84) terimleri biçimsel olarak sözcükler gibi en küçük parçalara ayrılabilen birim olarak tanımlar. Karaman (2017: 93) da terimlerin, “sözcük”, “tamlama” ve “sembollerden” oluşabileceğini ifade eder.

Terimlerin bilimsel özellikleri bağlamında birçok araştırmacı (Özdemir, 1973: 11; Dilâçar, 1982: 143; Felber, 1984: 2; Cabré,1994: 590-593; Tarikdaroğlu, 1994; Timurtaş, 1996: 317; COTSOES, 2002: 14; Kageura, 2002: 14; Özkul, 2003: 238; Göktolga, 2004: 103; Koçak, 2005; Alberts, 2006; Şahin, 2006: 124-125; Kültürel, 2009: 2379; Kazazoğlu, 2009; Daşkiran, 2010; Zülfikar, 2011: 20; Yavuz ve Gürlek, 2012: 3235; Kahraman, 2017: 138; ISO'dan akt. Karaman, 2017: 93; Minsafina, 2020; Salgado, 2021) için terim, belirli bir bilim alanına ait

sözcüklerdir. Dilbilimsel alan sözcükleri olarak terimler özel konu alanlarındaki nesnelere de kapsamaktadır (Dilâçar, 1982: 143; Ergenekon, 2015: 17; Minsafina, 2020).

Başta Özdemir (1973:11) olmak üzere birçok araştırmacı için (Dilâçar, 1982: 143; Cabré, 1994: 59; Alekseeva, 1998: 26-27; Cabré, 1999: 39; Göktolga, 2004: 103; Koçak, 2005; Şahin, 2006: 124-125; Akşehirli, 2008: 67; Pilav, 2008: 268; Kültürel, 2009: 2379; Kazazoğlu, 2009; Zülfikar, 2011: 20; Yavuz ve Gürlek, 2012: 3235; Kahraman, 2017: 138; Minsafina, 2020) terim, “uzmanlaşmış” kişiler tarafından kullanılmaktadır. Timurtaş (1996: 317) terimi, bilim alanlarında belirli “zümre” arasında kullanılan sözcükler şeklinde tanımlarken; kimi araştırmacılar (Tural, 2002: 62; Göktolga, 2004: 103; Kazazoğlu, 2009; Minsafina, 2020) terimi belirli bir alanlarda (bilgi, bilim, iş kolu vs.) uzmanlaşmış kişilerin “kendine özgü” kullanımına sahip “yapılanma yoluyla” elde edilen “tanımlanmış” sözcük veya bir alana özgü “özel tanım” kazanmış “anahtar kavramların genel adı” olarak açıklar. Terimlerin genel veya günlük konuşma dilinin sözcükleri olarak görülmemesi, terimlerin belirli bir alanda kullanılan sözcükler olması ile ilgilidir (Özdemir, 1973: 12; Cabré, 1994: 591; Cabré, 1999: 80; Akşehirli, 2008: 67; Pilav, 2008: 268).

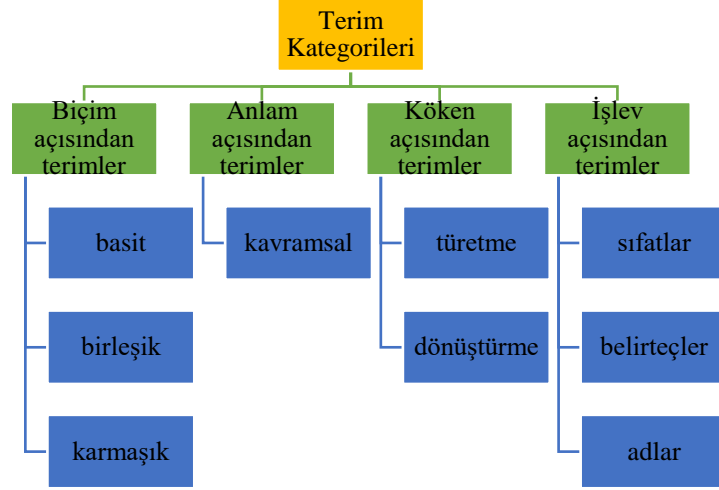
Terimlerin iletişimsel özellikleri bağlamında araştırmacılar (Özdemir, 1973: 11; COTSOES, 2002: 16; Koçak, 2005; Akşehirli, 2008: 67; Alberts, 2006; Zülfikar, 2011: 20; Şahin, 2006: 124-126; Pilav, 2008: 268; Kültürel, 2009: 2379; Kazazoğlu, 2009; Yavuz ve Gürlek, 2012: 3235; Minsafina, 2020; Salgado, 2021) için terimler, belirli bir bilim alanında uzmanlaşmış kişiler arasında “iletişimi sağlamak” üzere kullanılmaktadır. Ancak Sert (2021) terimlerin, sadece uzmanlar arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla kullanılmadığını, “verilerin bilgiye dönüşmesinde” de etkin rol oynadıklarını belirtmektedir (2021: 63).

Alanyazınındaki terim tanımlamalarından yola çıkarak terimi *belirli bir bilimsel disipline ait özel kavramları karşılayan; kesin, sınırlı, tek ve nesnel anlama sahip; uzmanlar arasındaki iletişimi sağlayan bilişsel, dilsel ve kültürel (toplumsal) birimler* olarak tanımlamak mümkündür.

3.2. Terim Çeşitleri

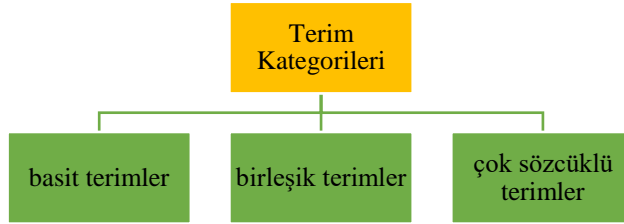
Terimler hem içerik bakımından hem de biçim bakımından çeşitli kategorilere ayrılmaktadırlar. Terimler içerikleri bakımından diğer sözcüklerle ilişki içerisindedir. Bu ilişki, terimlerin çeşitli gruplara ayrılmasını sağlayan “dilsel-gösterge” birimi olmasından kaynaklanmaktadır (Ergenekon, 2015: 66). Terimlerin “tanımlayıcı gösterge” olarak anlamlandırılması onların çeşitliliğini de beraberinde getirmektedir (2015: 66).

Biçimsel bağlamda Sager (1990), *A Practical Course in Terminology Processing* adlı çalışmasında terimleri ilişkilerine göre “geniş terim”, “dar terim” ve “terimin sembolik temsilleri” şeklinde üçe ayırmaktadır (1990: 41). Cabré (1999: 85-88) ise **biçimsel** açıdan terimleri “basit”, “birleşik” ve “karmaşık” terimlere; **anlamsal** açıdan “kavramsal” terimlere; **köken** açısından “türetme” ve “dönüştürme” terimlerine; **işlevsel** açıdan da “sıfatlar, belirteçler ve adlar” a ayırmıştır.

Şekil 10. Terim Kategorisi (Cabré, 1999)²⁴

Terim türlerini sınıflandıran bir diğer araştırmacı Suonuuti (2001: 31), *Guide to Terminology* adlı çalışmasında biçimbilimsel açıdan terimleri “basit”, “birleşik” ve “çok sözcüklü” olarak ele almıştır.

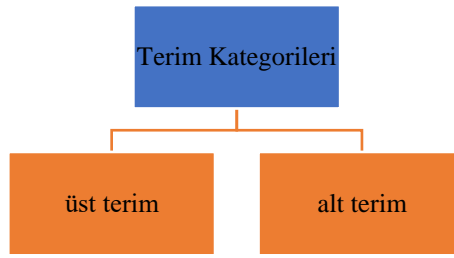
Şekil 11. Terim Kategorisi (Suonuuti, 2001)²⁵

Suonuuti (2001) tarafından yapılan sınıflandırmayla benzer şekilde Antia (2000) da *Terminology and Language Planning: An Alternative Framework of Practice and Discourse* adlı çalışmasında biçimbilimsel bağlamda terim türlerini ele almıştır. Antia (2000: 158-159) terimleri “tek birimli terim” (İng. single-unit) ve “çok birimli terim” (İng. multi-unit) olarak ikiye ayırmıştır.

²⁴ Cabré'den (1999: 85-88) görselleştirilmiştir.

²⁵ Suonuuti'den (2001: 31) görselleştirilmiştir.

Pavel ve Diane (2001: 117) ise anlamsal bakımdan terimleri *Handbook of Terminology* adlı çalışmada “alt terim” (İng. subordinate term) ve “üst terim” (İng. superordinate term) olarak iki tür terim çeşidinden bahsetmiştir. Pavel ve Diane'e göre (2001: 117) alt terim²⁶ anlamsal alanı hem “kendisini kapsayan” hem de “kendisinden geniş” alanı kapsayan ve diğer terimler ile ilişkili olan terim türüdür (ör. *gül* sözcüğü *alt terim* olarak hem kendisini kapsar hem de kendisinden geniş anlamda kullanılan *çiçek* sözcüğüyle ilişki içinde bulunur). Pavel ve Diane (2001) üst terimi²⁷ ise anlamsal bakımdan daha sınırlı biçimde diğer terimlerle ilişki kuran terimler olarak açıklamaktadır (2001: 117) (ör. *çiçek* sözcüğü genel bir üst terim olarak sadece alt terimlere bölünür ve diğer terimlerle de ilişkilidir).

Şekil 12. Terim Kategorisi (Pavel ve Diane, 2001)²⁸

Bilimsel bağlamda kullanılan terimleri, Cabré (1994: 595) *Terminologie et dictionnaires* adlı çalışmasında tematik bağlamda ikiye ayırmıştır. Bunlar hem uzmanlık alanına hem de gündelik yaşam alanında kullanılan terimlerle (ör. dil, basınç, dünya gibi) ile sadece bilimsel alanda kullanılan (ör. kiplik, pi sayısı, krater gibi) terimlerdir.

Ergenekon (2015: 66-68) *Rus ve Türk Dillerinde Dilbilimsel Terminolojinin Karşılaştırmalı Analizi* adlı çalışmasında kullanımlarına göre terimleri “evrensel”, “benzersiz” ve “kavramsal” olarak üçe ayırır. Evrensel terimler, “tüm dillerde” var olan “genel” sınıflandırmaları ifade ederken benzersiz terimler, belirli bölgelere ait “ulusal geleneklerin etkisinde” kalarak başka yerlerde kullanılmayan terimlerdir. Kavramsal terim ise “yazarların” kullandığı terim türüdür (2015: 66-68).

Kullanım alanlarına göre başka bir terim sınıflandırması yapan Başkan (1974: 174-175) *Terimlerde Özleşme Sorunları* adlı çalışmasında “açık” ve “örtük” terimlerden bahsetmektedir. Başkan (1974) terimleri, belirli alanlar içerisinde “bilgi, ilgi ve uğraş” kategorileri olmak üzere anlamsal bakımdan sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma “sıradan sözcüklerle” oluşturulan yeni

²⁶ Pavel ve Diane (2001) *alt terim* sözcüğüne karşılık *hyponym* terimini vermiştir.

²⁷ Pavel ve Diane (2001) *üst terim* sözcüğüne karşılık *hyperonym* ve *hypernym* terimlerini vermiştir.

²⁸ Pavel ve Diane'den (2001: 117) görselleştirilmiştir.

terimlere ve sözcüklerin tanım açıklamalarının daha kesin anlamlar içermesi sonucunda *terimleşmesi* biçiminde ortaya çıkmıştır. Yani her sözcük potansiyel bir terimdir.

Dilâçar (1982) ise *Terim Nedir?* adlı çalışmasında terim çeşidi olarak düşünülen açık terim²⁹ sınıflandırmasının tanımlanamayacağını ileri sürmüştür. Dilâçar (1982: 146) terimlerin “bilim inceliği üzerine” oluştuğunu ve “örtük terim”³⁰ olarak kullanıldığını “açık terim”³¹ şeklinde bulunmadığını belirtmiştir. Çünkü Dilâçar (1982) terimin açıklık özelliği olmadığını, kullanılan sözcüğün anlamının özelliği olduğunu ifade etmiştir (ör. *erimek* terimi ısı vasıtasıyla sıvı haline geldiğinde açık terim; sadece sıvı haline gelmek şeklinde örtük terimdir).

4. Kavram, Sözcük ve Terim Arasındaki İlişki

Kavram, sözcük ve terimlerin dilsel bağlamda nasıl ilişkilendirildiği, dilbilimciler ve terminologlar için önemli bir tartışma alanıdır. Araştırmacılar, bu unsurlar arasındaki ilişki ve birbirlerinden nasıl ayrıldıkları hususunda çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Bu araştırmacıardan biri olan Felber (1984: 107), terim ve kavramların birbiriyle ilişkili olduğunu, anlam alanları bakımından sözcüklere bağlı olduğunu ve bu unsurların bir dizge oluşturduğunu ifade eder.

Saussure (1985), kavram, terim ve sözcük ilişkisini çok yönlü bir biçimde değerlendirmiştir. Dilsel gösterge³² için sözcük terimini kullanırken, sözcüğün kavramla, yani gösterilenle işaretlendiğini belirtir. Gösteren ise konuşma (seslenme bağlamında) ve yazma (duyma bağlamında) sürecinde işaretlenir. Bu sürecin sonucunda, göstergeyi işaret eden terimin oluştuğunu söyler (1985: 71-72).

Alekseeva (1998: 31) için terim ve sözcükler arasındaki bağlantı karmaşık durumdadır. Terimler ne aynı ne de farklı nesnelere tanımlanabilir. Terim ve sözcükler arasındaki “türetimlilik ilkesi” bu noktada önemlidir. Alekseeva'ya göre (1998) sözcük birincil, terim ikincil türetimdir. Terimler, sözcükler olarak anlaşılabilirler. Dilsel bağlamda terim, “gösterge” olarak “gerçekliği inşa etmenin aracı”dır (1998: 32).

Suonuuti'ye göre (2001: 13) terim, tanım, kavram ve nesnelere, dil-dışı dünyadaki “soyut olgular” ya da “somut olgular”ı içermektedir. Bunlar dildeki açıklamalarda sözcükler olabilmektedir. Düzlem, kavramla ilgili olan bütün alan ve ilişkiyi oluşturmaktadır. Düzlemin

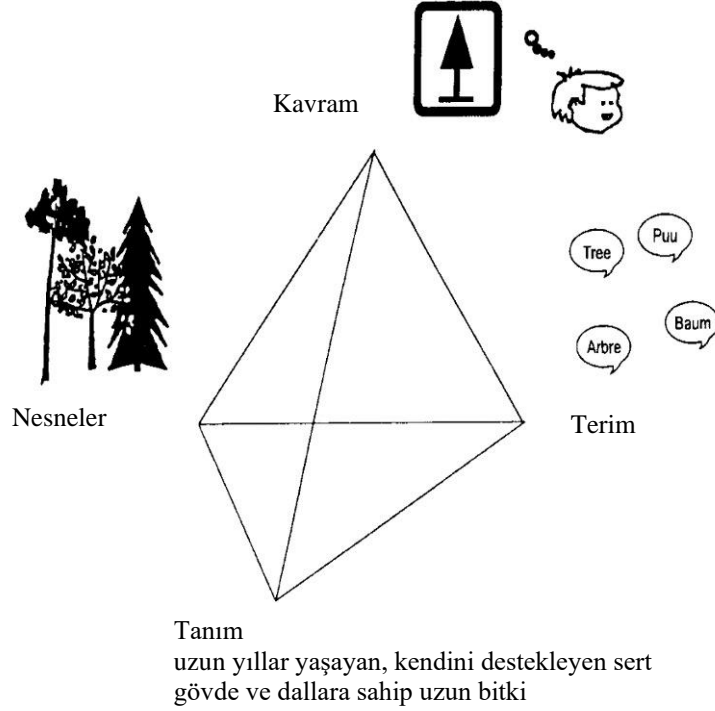
²⁹ Bu çalışmada *konnotasyon* terimi yerine *açık terim* sözcüğü kullanılmıştır.

³⁰ Dilâçar (1982) *örtük terim* sözcüğü yerine *denotasyon* terimini kullanmayı tercih etmiştir.

³¹ Dilâçar (1982) *açık terim* sözcüğü yerine *konnotasyon* terimini kullanmayı tercih etmiştir.

³² Saussure (1985) *gösterge* sözcüğüne karşılık *sign* terimini; *kavram* yerine *gösterilen* sözcüğü, *duyma* ve *seslenme* için kullandığı *işitim* terimi yerine de *gösteren* sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir.

üst noktasındaki kavram “zihinsel yapı” olarak soyutlamaya karşılık gelirken (ağaç); terim ise kavramın oluşturduğu soyut nesneyi anlamlandırmak ve ifade etmek için oluşmaktadır (Suonuuti, 2001: 12-13). Tanımlar ise kavramlar arasındaki açıklama bağına kurabilmek amacıyla kullanılır. İletişim halindeyken terimlere ihtiyaç duyulur. Yani terimler de sözcükler gibi iletişimi sağlamak için kullanılmaktadır. Sadece kullanım alanlarına göre farklılık göstermektedirler.

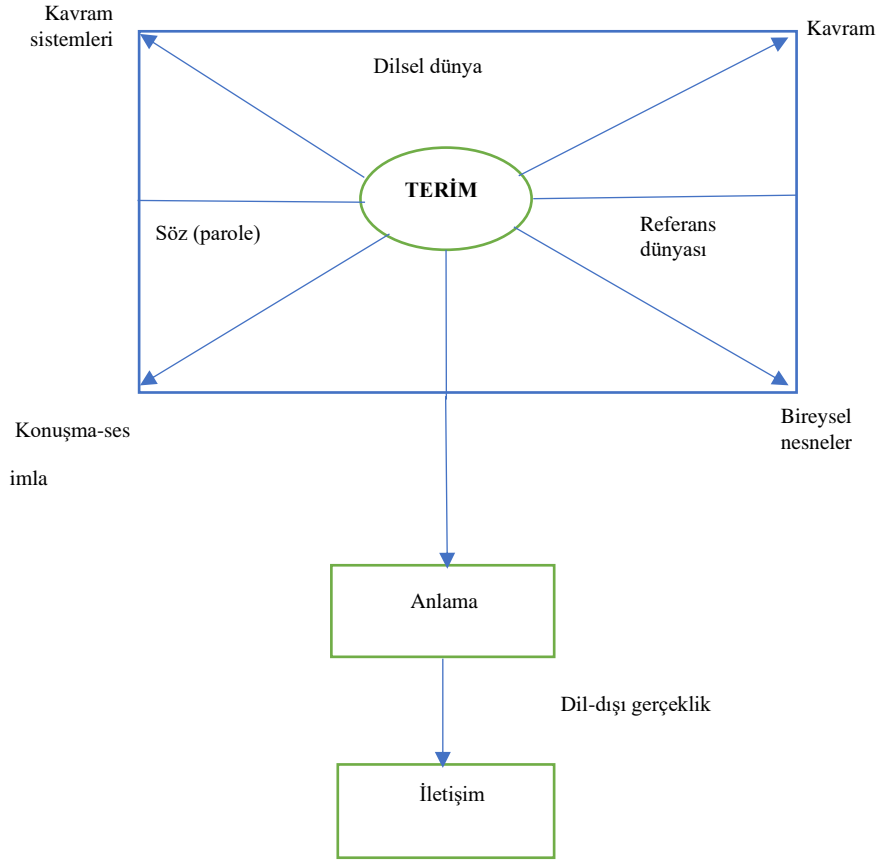

Şekil 13. Nesne, Kavram, Tanım ve Terim Arasındaki İlişkileri (Suonuuti, 2001: 13)

Terimler dilsel bağlamda tanım alanları ile kavramlar arasında bağ kurmaktadır. Terim tanım arasında farklılık olduğu gibi terim ve sözcük arasında da farklılık mevcuttur. Var olan terim açıklamalarının tanımsal nitelik gösterdiği gözden kaçırılmamalıdır. Terim, sözcük ve kavram arasındaki farklılık, kullandığımız sözcüklerin alanına göre değişmektedir. Terim ve tanımın içeriği değişmezken, sözcükler değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca sözcükler daha geniş kullanım alanlarına sahipken, terimlerin kullanım alanları sınırlıdır (Akşehirli, 2008: 61-62-67) (ör. *ahşap*, *tezgâh*, *testere* sözcükleri *marangozluk* alanında birer terim olarak kullanılmaktadır).

Packeiser (2009: 44), *The General Theory of Terminology: A Literature Review and a Critical Discussion* adlı çalışmada, terimin sözcükler arasındaki ilişkisini dilsel bağlamda incelemiştir. Terimlerin önemi, sadece tek başlarına değil, kavramlar ve sözcükler arasında oluşturdukları ilişki düzleminde değer kazanmaktadır. Terimler, zihinsel unsur olarak

kavramlarla bilgisel bir köprü kurarak iletişimi sağlamaktadır. Anlama dil-dışı gerçekliği aktarma da araç durumundadır.

Şekil 14. Dikdörtgen Sözcük Modelinde Terimlerin Koordinasyon İşlevi (Packer, 2009: 44)

Kavram, sözcük ve terimler birbirleri ile ilişki içerisinde bulunsalar da aralarında ayrımlar söz konusudur. Terimin sözcükten farkını ifade eden Hançerlioğlu (1979: 382-383), sözcüklerin günlük dilde kullanılmakta olduğunu, terimin ise tek anlamlı olup gündelik dildeki sözcükleri içermediğini belirtir. Hançerlioğlu (1979) için sözcükler terimleştiği zaman hangi alanda terimleşirse o alana ait tek anlamlı özel amaçlı sözcüklere yani terimlere dönüşmektedirler. Terim ile sözcüğün alan sınırlarını doğru biçimde çizmenin önemini vurgulayan Hançerlioğlu (1979) terim ile sözcüğü ayırma noktasında söz konusu sınırların bilinmesinin şart olduğunu dile getirir. Minsafina (2020: 19) da konuşma dilindeki sözcüklerin çok anlamlı olduğunu, bu sözcüklerin terim olarak kullanılması durumunda tek anlamlı birimlere dönüştüğünü belirtmiştir.

Minsafina (2020: 28-30) terim ve terim olmayan sözcükler arasındaki farklılıkları yedi farklı işlevle ele almıştır. Bu işlevler, "adlandırma işlevi", "bilgi aktarma işlevi", "genelleştirme işlevi", "içerik kesinliği işlevi", "sınırlayıcı işlev", "mantıksal işlev" ve "iletişim işlevi"dir.

Adlandırma işlevi terimlerin asıl özelliğidir. *Bilgi aktarma işlevi*, uzmanlaşmış kişilere terimlerin bilgi aktarmasıdır. *Genelleştirme işlevi*, terimlerin anlamlarının yaygınlaştırılmasıdır. *İçerik kesinliği işlevi*, terimin tanımla sınırlandırılmasıdır. *Sınırlayıcı işlev*, söz konusu terimin sadece ilgili disiplinde kullanılmasıdır. *Mantıksal işlev* bakımından terimler, somut gerçekliğin inşa edilmesinde kullanılmaktadırlar. *Özel iletişim işlevi* ise somut gerçekliğin inşasında belirli alanda uzmanlaşmış kişiler arasındaki iletişimi sağlama işlevidir.

Ergenekon (2015: 59-66), belirli bilim alanına ait birim olarak terimleri sözcüklerden ayırırken terimleri “kesinlik” ve “doğruluk” çerçevesinde "resmileşmiş" dilsel birimler olarak değerlendirmiştir. Sözcük ve terimler her ne kadar kesin sınırlarla birbirlerinden ayrılırlar da terimler sözcüklerden bağımsız değildir. Ancak Akşehirli (2008: 102) terimleri, sistematik olması bakımından diğer sözcüklerden ayırmaktadır. Terim, sözcük farkını ortaya koyan diğer bir araştırmacı Karaman (2017: 58), sözcükleri genel kitlelerin kullanımında var olan ve kullanım alanında sınırlama söz konusu olmayan birimler olarak tanımlarken, terimlerde bu durumun değiştiğini, terimlerin kullanımında bir sınırlamanın söz konusu olduğunu söyler.

Söz konusu araştırmaların ortak noktası, terimlerin kavram ve sözcüklerle iç içe olduğunu vurgulamalarıdır. Terimler esasen sözcükler olup belirli kullanım alanlarında özel anlamlar kazanmaktadırlar. Bu bağlamda terimler, kavramlarla doğrudan ilişkili olup, bilgi aktarma, sınırlama ve mantıksal işlev görme bakımından dil-dışı gerçekliği inşa ederek uzmanlar arasındaki iletişimi sağlamaktadırlar.

4. Sonuç

Bu çalışmada, kavram, sözcük ve terimlerin kökeni, tanımı, bileşenleri, kategorileri yanında kavram, sözcük ve terim arasındaki ilişkilere yönelik yaklaşımlar ile bu unsurlar arasındaki ilişkilerden doğan farklılıklar ele alınmıştır. Alanyazınındaki tanımlardan elde edilen tanım bileşenlerinden yola çıkarak, kavramın “şey”leri tanımlama, adlandırma veya sınıflandırmada kullanılan zihinsel, bilişsel ve düşünsel sürecin ürünü olan soyut tasarımlar olduğu sonucuna varılmıştır. Dilbilimsel ve dilbilgisel bağlamda, sözcüğün fiziksel dünyayı anlamlandıran ve iletişim dizgesi olarak nesne-kavram ilişkisini kurarak kavramları somutlaştıran, seslerin birleşimi ile oluşan, anlamlı en temel dilsel birim/işaret olduğu belirlenmiştir. Terim ise belirli bir bilimsel disipline ait özel kavramları karşılayan; kesin, sınırlı, tek ve nesnel anlama sahip; uzmanlar arasındaki iletişimi sağlayan bilişsel, dilsel ve kültürel (toplumsal) birimler olarak tanımlanmıştır.

Çalışmada ayrıca kavram, sözcük ve terimlerin dilsel bağlamda birbirleriyle olan ilişkileri ve birbirlerinden nasıl ayrıldıkları da açıklığa kavuşturulmuştur. Kavramlar soyut düşünsel süreçlerin ürünü olarak ortaya çıkarken, sözcükler bu kavramları somutlaştırarak iletişimi mümkün kılmakta, terimler ise belirli bilimsel disiplinlerdeki özel anlamları ifade ederek uzmanlar arasında etkin iletişimi sağlamaktadır. Bu ilişkiler ve tanımlamalar, dilin ve iletişimin temel yapı taşlarını oluşturmakta, dilsel ve bilişsel süreçlerin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Dilin szvarlığında yer alan terimler, genel dil szvarlığında bulunan sözcüklerden farklıdır. Terimi diğer sözcüklerden ayıran nitelik sistematik ve bilimsel bir nitelik taşımasından kaynaklanmaktadır. Terim, belirli bir alanda kullanılan özel sözcükleri işaretlemektedir. Bu zel sözcükleri işaretleyen terim, kullanımı ve alanı bakımından diğer ögelerden (sözcük ve kavram bağlamında) ayrılmaktadır. Terim belirli bir aşama sonucunda kavram ve sözcüklerin özel bir alana ait olmasını sağlamaktadır.

Dilbilim, anlambilim, szckbilim ve terminoloji gibi alanlarda yapılan çalışmalar, kavram, sözcük ve terimlerin dil içindeki işlevlerini ve aralarındaki ilişkileri daha iyi anlamamıza yardımcı olmuştur. Kavramların zihinsel süreçlerle şekillendiği, sözcüklerin bu kavramları ifade ettiği ve terimlerin bilimsel bağlamlarda özel anlamlar kazandığı görülmüştür. Bu bağlamda, terimlerin ve kavramların sözcüklerle olan bağlantıları ve dilsel yapılar içindeki yerleri, dilin etkin ve doğru kullanımında büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, kavram, sözcük ve terimlerin dilsel bağlamdaki rollerini ve aralarındaki ilişkileri ortaya koyarak, bu alanda yapılacak ileri araştırmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Dilin ve iletişimin temel yapı taşlarını oluşturan bu unsurların doğru anlaşılması ve tanımlanması hem akademik alanyazınına hem de pratik uygulamalara önemli katkılar sunacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazar 1'in makaleye katkısı %50, Yazar 2'nin makaleye katkısı %50'dir.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Aksan, D. (1987). *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi; Ana Çizgileriyle*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Akşehirli, S. (2008). *Edebiyat Öğretiminde Terim Sorunu*, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Antia, B. E. (2000). *Terminology and Language Planning: An Alternative Framework of Practice and Discourse*. J. C.Sager (ed.), Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Atabay vd. (1983). *Sözcük Türleri*. D. Aksan (ed.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Başkan, Ö. (1974). Terimlerde Özleşme Sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 21(22), 173-184.

Cabré, M. T. (1994). Terminologie et dictionnaires. *Meta*, 39(4), 589- 597.

Cabré, M. T. (1999). *Terminology: Theory, Methods, and Applications*. Philadelphia & Amsterdam: John Benjamins.

Cevizci, A. (2000). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.

Condon, J. (1995). *Kelimelerin Büyülü Dünyası*. (Çev. Murat Çiftkaya), İstanbul: İnsan Yayınları.

COTSOES. (2002). *Recommendations for Terminology Work*. Conference of Translation Services of West European States Working Party on Terminology and Documentation (Ed. Cotsowes), Berne: Swiss Federal Chancellery.

Çotuksöken, Y. (1992). *Dil ve Edebiyat Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınları.

Daşkiran, Y. (2010). *Arapçada Terim ve Terim Türetme Yolları*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, C. (2006). Türkçe Dil Bilgisinde Terminoloji Sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 54(1), 81-100.

Demir, Ö. ve Acar M. (1997). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.

Dilâçar, A. (1982). Terim Nedir?. K. Türkay (ed.), *A. Dilâçar içinde* (s.143-148), Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.

Dürüşken, Ç. (2021). *Antik Çağ Felsefesi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Ergenekon, M. (2015). *Rus ve Türk Dillerinde Dilbilimsel Terminolojinin Karşılaştırmalı Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkman Akerson, F. (2007). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Felber, H. (1984). *Terminology Manual*, Paris: General Information Programme and UNISIST.

Frege, G. (2019). *Kavram Yazısı*. (Çev. Mustafa Özdemir). İstanbul: Külliyyat Yayınları.

Gökberk, M. (2010). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Göktolga, O. (2004). Bilim Terimlerinin Türkçeleştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 103-111.

Hançerlioğlu, O. (1979). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Harper, D. vd. (2024). *Etymology of notion*. Online Etymology Dictionary web sitesinden 20 Mart 2024 tarihinde <https://www.etymonline.com/word/notion> adresinden erişildi.

Kageura, K. (2002). *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth*. J. C. Sager (ed.), Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Kahraman M. (2017). Türk dilinin terimsel gelişim sürecine tarihi bakış. *Medeniyet ve Toplum*, 1(1), 137-160.

- Kamacı Gencer, D. (2021). Türkçe Sözlük'teki Biçim Bilim Terimlerine Sözlük Bilimsel Bir Bakış. *Türkoloji Dergisi*, 25(2), 183-206.
- Karaman, B. İ. (2017). *Terimbilimi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kazazoğlu, G. (2009). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüklerinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocatürk, U. (1986). *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Koçak, D. (2005). *Toplumsal Boyutta Terimbilim Çalışmaları: Fransa'daki Afnor Terim Birliği'nden Yola Çıkarak Türkiye'de Terimlerde Standartlaştırma Modeli Oluşturmak*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Üniversitesi.
- Kültürel, Z. (2009). Dil Bilgisi Terimleri Sözlükleri ve Terimlerin Kullanımında Görülen Aksaklıkları. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(3), 2378-2389.
- Lyons, J. (1983). *Kuramsal Dilbilimine Giriş*. (Çev. Ahmet Kocaman), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Minsafina, A. (2020). *Çağdaş Türk Dilleri için Ortak Terminoloji Geliştirme İmkân ve Yöntemleri*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Moseley, A. (2013). *A'dan Z'ye Felsefe*. (Çev. Ali Süha). İstanbul: NTV Yayınları.
- Öner, N. (1991). *Klasik Mantık*. Ankara: İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Özdemir, E. (1973). *Terim Hazırlama Kılavuzu*, Ankara: TDK Yayınları.
- Özkul, F. K. (2003). Dilbilgisi Terimleri Sözlükleri. *Türk Dili*, 621, 238- 244.
- Packeiser, K. (2009). *The General Theory of Terminology: A Literature Review and a Critical Discussion*, Yüksek Lisans Tezi, Denmark: Copenhagen Business School.
- Pavel, S. & Diane, N. (2001). *Handbook of Terminology*. Ottawa: Minister of Public Works and Government Services.
- Pilav, S. (2008). Terim Sorunu ve Eğitim Öğretimde Terimlerin Yeri ve Önemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 267-276.
- Rey, A. (1995). *Essays on Terminology*. J. C. Sager (ed.), Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

- Sager, J. C. (1990). *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin.
- Salgado, A. M. C. F. (2021). *Terminological Methods in Lexicography: Conceptualising, Organising and Encoding Terms in General Language Dictionaries*, Doctoral Thesis, Portugal: Universidade Nova de Lisboa.
- Saussure, F. D. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Birey ve Toplum Yayınları.
- Sert, G. (2021). Sözlükbilim Terimleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi*, 3(3), 61-78.
- Suonuuti, H. (2001). *Guide to Terminology*. Helsinki: Nordterm Series/Tekniikan Sanastokeskus.
- Şahin, H. (2006). Terimlerin Genel Dile Yansımasına Dair Bazı Gözlemler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 123-129.
- Tarıkdaroğlu, A. (1994). *1928 Sonrası Türk Dilbilgisi Kitaplarında Terimler Sorunu ve Çözüm Yolları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ş. Akalın ve vd. (ed), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temmerman, R. (2000). *Towards New Ways of Term Terminology Description: The Sociocognitive-Approach*. H. Sonneveld, S. E. Wright (ed.), Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Timurtaş, F. K. (1996). Terimlerin Türkçeleştirilmesi. M. Özkan (ed.), *Diller ve Türkçemiz içinde* (s. 317-320). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tural, S. (2002). Kavramlar ve Terimler Ortak Düşünüşün Ürünü ve Anahtarlarıdır. *Türk Dili*, 607, 59-66.
- TÜBA (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türkçe Bilim Akademisi.
- Vardar, B. (2005). *Terimbilim ve Yeni Sözcükleme: Terimden Anlama, Dilbilim Yazıları*. M. Durak (ed.), İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yavuz, S. ve Gürlek, M. (2012). İlköğretim-Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Türk Dili Alanındaki Terim Farklılıkları I- Ses Bilgisi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 3235-3252.

Zülfikar, H. (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Алексеева Л.М. (1998). *Проблемы термина и терминообразования: Учеб.* Пермь: Перм. ун-т.

Extended Summary

Concepts, words, and terms have been the subject of various studies by numerous scholars in both foreign and Turkish literature. In terms of Turkish vocabulary (in the sense of concept, word, and term), it possesses a rich structure, which also influences the characteristics of the language. These linguistic elements (concept, word, and term), found within the structure of language, have been not only utilized but also regarded as components in disciplines beyond linguistics, such as semantics, lexicology, lexicography, and terminology. Moreover, many researchers have expressed their views on the terms related to these fields and have provided various definitions from different perspectives.

Researchers have conducted various theoretical and practical studies on concepts, words, and terms, helping to identify both differences and similarities arising from the relationship between these terms. This study provides information about concepts, words, and terms by utilizing various sources. An attempt has been made to establish a theoretical foundation and focus on the origin, definition, components, classification, types, and interdisciplinary uses of the relevant terms, as well as the relationship between concepts, words, and terms.

The concept, a significant element of vocabulary, has been the subject of interdisciplinary as well as linguistic studies. Concepts are shaped through both oral and written representations, signifying the associative process between language and thought. This associative process manifests itself in a more concrete dimension through sound and writing, encompassing the general process in our minds, including conceptual systems. The relationship between concept and meaning is realized through words in the context of interpretation. Concepts require words to express abstract and concrete thoughts, with words serving as tools to concretize concepts. Thus, there exists a relationship between concept and word.

The history of the concept, often used to define or express a thought, can be traced back to ancient philosophy. The earliest philosophers, including Socrates, Plato, and Aristotle, approached the concept in various ways. Although Hançerlioğlu (1979) states that a philosophical definition of a concept cannot be made, researchers in linguistics, terminology, and lexicography have provided definitions for the concept from various perspectives. Based on the concept definitions in the literature,

it is possible to evaluate these definitions according to four basic components: cognitive, factual, conceptual, and mental.

Due to being products of different mental, cognitive, and conceptual processes as abstract designs, it is possible to categorize concepts in various ways. While researchers differ in their categorization of concepts, concept categories are fundamentally shaped based on the distinction between general and specific concepts. From a logical perspective, concept types are divided into concepts (essential concepts) and concepts related to individual concepts (generic, singular, and particular concepts, abstract and concrete concepts, collective and distributive concepts, positive and negative concepts). Linguistically, concepts are also categorized into two categories: specific concepts and general concepts.

In the fields of philosophy, logic, and linguistics, researchers have followed different methods in categorizing concepts. At this point, it is possible to categorize concepts holistically based on the distinction between general and specific concepts. While linguists have examined words primarily from the perspectives of semantics, lexicology, and lexicography, words have mostly been approached from a morphological standpoint. Although Erkman Akerson (2007) defines words as the smallest meaningful units, words become meaningful as a whole alongside sentences. Thus, in the structure of language, sounds form words, words form phrases, phrases form sentences, sentences form clauses, and clauses form paragraphs.

Similarly, many researchers have expressed their thoughts on terms and provided different term definitions from various perspectives. Each researcher has their own term description, which, while containing general thoughts about terms, also distinguishes the characteristics of terms. When we examine the term definitions in the literature, it is evident that terms are primarily defined in terms of conceptual, semantic, formal, scientific, and communicative characteristics. Terms are categorized both in terms of content and form. In terms of form, terms can be categorized into narrow terms, broad terms, symbolic forms, simple, compound, and complex, and multi-word terms. From a semantic perspective, terms can be categorized into subordinate terms, superordinate terms, and terms related to concepts. From a morphological perspective, terms can be categorized into derivation and transformation. From a functional perspective, terms can be categorized as adjectives, modifiers, and nouns. Additionally, in terms of their usage, term categories can be divided into universal, unique, conceptual, explicit terms, and implicit terms. Furthermore, besides term classifications based on semantic, functional, formal, morphological, and usage aspects, terms are also classified in syntactic contexts.

The relationship between concepts, words, and terms is seen in two ways: similarity and difference. This relationship is seen as a similarity relationship from a linguistic perspective (in the

context of the sign dimension) and as differences in the relationship from a functional perspective (naming, information transfer, generalization, content precision, limitation, logical, and communicative context).

This study aims to contribute to the academic literature by providing insights into the relationships and distinctions among concepts, words, and terms, which have been the focus of interdisciplinary and linguistic research.